

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارژمان محیط زیست گلستان

ارزیابی عملکرد دهیاران در فرایند توسعه پایدار گردشگری روستایی با تاکید بر ابعاد کالبدی - زیست محیطی

تکتم سربرقی مقدم^{*}، خدیجه بوزرجمهری^۲، مریم قاسمی^۳

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد، شماره تماس ۰ t66moghaddam@gmail.com

^{۲،۳} عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد. Azar1334@gmail.com

چکیده

از مهم ترین ابعاد توسعه گردشگری و شاید بتوان گفت مهم ترین بعد آن، مدیریت گردشگری است که نقش مهم در هماهنگی فعالیت های توسعه گردشگری بر عهده دارد. گردشگری روستایی نیز به عنوان یک مجموعه اجتماعی و اقتصادی و زیست محیطی با ابعادی پیچیده و مرتبط با هم نیازمند مدیریتی توانا و آگاه به مسائل روستایی و گردشگری می باشد تا بتواند بر مشکلات غلبه کرده و به رشد و بالندگی خود ادامه دهد. از این رو هدف مقاله حاضر بررسی عملکرد کالبدی - زیست محیطی دهیاران به عنوان مدیران روستایی است. سؤال اصلی پژوهش حاضر، دهیاران تا چه میزان توانسته اند در ابعاد کالبدی - زیست محیطی در توسعه گردشگری روستایی نقش داشته باشند؟ لازم به ذکر است که در پژوهش حاضر جهت گردآوری داده ها از مطالعه کتابخانه ای و روش پیمایشی استفاده شده است و از نوع تحلیلی و کاربردی می باشد. دهستان جاغرق دارای ۵ دهیاری فعال می باشد و در مجموع دارای ۴۶۷۹ نفر جمعیت و ۱۴۵۵ خانوار است. واحد تحلیل در این پژوهش خانوارهای روستایی می باشند که با استفاده از فرمول کوکران ۱۷۳ خانوار به عنوان حجم نمونه مشخص شد که با روش نمونه گیری تصادفی ساده پرسش نامه ها توسط سرپرستان خانوارها تکمیل شدند. پس از جمع آوری و پردازش داده ها و تجزیه و تحلیل آماری آن ها این نتیجه حاصل شد که دهیاران تا حدودی می توانند نقش موثری در ابعاد کالبدی - زیست محیطی در توسعه گردشگری روستایی به ویژه در زمینه بهداشتی و ساخت و سازها در محدوده روستا داشته باشند. مهم ترین مشکل دهیاری ها در فرآیند توسعه گردشگری روستایی، کمبود منابع مالی و اعتباری برای توسعه بیشتر روستاهای منطقه مورد مطالعه است که علاوه بر آن عدم مشارکت مردم و عدم همکاری سازمان ها متولی روستا نیز از دیگر مشکلات پیش روی دهیاران می باشد.

واژه های کلیدی: دهیاری، مدیریت روستایی، توسعه پایدار، گردشگری، دهستان جاغرق.

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیمان محیط زیست کلان

۱- مقدمه

گردشگری روستایی یکی از انواع مختلف گردشگری است و شامل فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آن می‌شود و نیز دربردارنده ارزش‌ها و آثار متفاوتی برای محیط زیست روستا اعم از طبیعی و انسانی است. (غنیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۰۰۰). پتانسیل‌های گردشگری در هر روستا بیش از هر چیز به سرمایه‌های جغرافیایی، کیفیت مناظر طبیعی و آثار تاریخی و فرهنگی بستگی دارد. ایران، با برخورداری از جاذبه‌های مختلف در نواحی روستایی، محیط‌های دل‌انگیزی را برای گردشگری فراهم کرده است. در این بین، شرایط طبیعی و اقلیمی همراه با ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محیط روستا اشکال گوناگون و متنوعی از روستاها را به وجود می‌آورند که هر کدام به لحاظ فیزیکی، تیپ، معماری، نوع مسکن، الگوی سکونت، نوع معیشت، آداب و رسوم، و نسبت‌ها، از یکدیگر متمایزند. این تمایز خود خالق جاذبه‌هایی است که گردشگران روستایی را به بازدید از این مناطق علاقه‌مند می‌کند. (نصیری زاده و توتونچی، ۱۳۸۲ به نقل از رضوانی، ۱۳۷۷).

توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی و استفاده از جاذبه‌های متعدد طبیعی و فرهنگی روستا به عنوان منبع درآمد و معیشت مردم روستا و در عین حال کمک به حفاظت از سرمایه‌ها و جاذبه‌های منحصر به فرد طبیعی و فرهنگی روستاهاست. اما در دوران کنونی در پی بروز بحران‌های زیست محیطی، نابودی منابع و ایجاد موانع در راه رسیدن به توسعه پایدار، لازم می‌آید برنامه‌ها بر اساس شناخت و ارزیابی توان محیطی صورت گیرد تا هم بهره برداری درخور و مستمر از محیط صورت گیرد و هم ارزش‌های طبیعی محیط حفظ شوند (نوری و نوروزی، ۱۳۸۶: ۱۳). گردشگری نیز به دلایل گوناگون از جمله طرح ریزی نادرست و عدم توجه به توان اکولوژیکی منطقه، عدم تعادل بین حجم و نوع فعالیت‌های تفرجگاهی، عدم توجه به ظرفیت برد منطقه، عدم توجه به امکانات و عوامل زیربنایی (نوع و کمیت) لازم برای توسعه فیزیکی و عدم توجه به سرشت فصلی تفرج و نوسانات در طول سال می‌توان به عنوان یک عامل تهدید کننده محیط زیست تلقی شود (Bhattacharya and Kumari, 2004: 198). از این رو وجود مدیریتی که بتواند در زمینه بهره‌دهی گردشگری در نواحی روستایی با نگرش سیستمی و با تاکید بر توسعه پایدار شکل گیرد لازم و ضروری است (جوان، سقایی، ۱۳۸۳: ۱۱۹). بنابراین برای ایجاد موازنه و تعادل میان نیازهای جوامع محلی روستایی، گردشگران و اهداف صنعت گردشگری، باید مدیریت به طور هماهنگ، مدبرانه و کارآمد به سیاست‌گذاری، تدوین قوانین، دستورالعمل‌ها و رهنمودها اقدام نماید (سیدعلی‌پور و دیگران؛ ۱۳۸۹: ۹).

با توجه به اینکه روستاهای ایران دارای منابع گردشگری فراوانی هستند مدیریت گردشگری روستایی در ایران امری اجتناب ناپذیر است. مدیریتی که با اتصال به حلقه‌های بالای مدیریتی کشور می‌تواند روستاها را به عنوان مکان‌های پاک و محیط‌های پایدار و سالم مطرح کند تا علاوه بر سود مادی و معنوی، توسعه اقتصادی و رفاه اجتماعی را به این جوامع ارزانی بخشد. از آنجا که گردشگری توسعه اقتصادی- اجتماعی روستاها را در پی دارد. شوراهای اسلامی روستاها و دهیاران به عنوان نهاد مدیریتی در سطح روستاها بایستی در راستای رونق گردشگری روستایی گام بردارند. نهادهای مدیریتی روستایی با همکاری دستگاه‌های اجرایی مرتبط در زمینه توسعه گردشگری روستایی اقدامات سازنده انجام دهند. به همین منظور بررسی دهیاری‌ها در زمینه مدیریت روستایی و توسعه کالبدی- زیست محیطی روستاها، بررسی میزان موفقیت و عدم موفقیت آن‌ها دارای اهمیت و اولویتی بسیار ضروری است، چرا که می‌تواند راه‌گشای بسیاری از مسائل و مشکلات روستاییان بوده و همچنین با نشان دادن مشکلات و تنگناهای دهیاری‌ها به آن‌ها و همچنین مسئولین مربوطه، گام مهمی در جهت رفع نواقص و مشکلات این نهاد نوپا بردارد.

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارژمان محیط زیست ملت

سؤال اصلی پژوهش حاضر، نقش دهیاران را در ابعاد کالبدی-زیست محیطی در توسعه گردشگری روستایی روستاهای دهستان جاغرق از توابع شهرستان طرقله- شاندریز مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهیم.

۲- پیشینه تحقیق

در زمینه گردشگری روستایی و مدیریت روستایی مقالات و تحقیقات زیادی در دهه اخیر انجام شده است. اما در خصوص نقش دهیاران به عنوان مدیریت روستایی و نقشی که در توسعه گردشگری دارند، بجز در همایش بین‌المللی مدیریت گردشگری و توسعه پایدار در مروجت در سال ۱۳۹۱؛ بهمن شفيعی و همکاران در مقاله با عنوان « نقش و تأثیر دهیاری‌ها در توسعه گردشگری نواحی روستایی مطالعه موردی روستای حسن آباد شهرستان اسلام آباد غرب» به بررسی نقش دهیاران در توسعه گردشگری روستایی پرداخته و بیان می‌نماید که آنچه در موفقیت طرح‌های گردشگری نواحی روستایی اهمیت دارد همکاری وسیع و نزدیک جامعه روستایی و مسئولین محلی و منطقه‌ای است، تحقیقات چندانی صورت نگرفته است. به ویژه در منطقه مورد مطالعه، این پژوهش برای اولین بار انجام می‌شود. از جمله کتاب‌ها و مقالات و گزارش‌های که در زمینه مدیریت روستایی و گردشگری روستایی به رشته تحریر در آمده است می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

دکتر عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری در کتاب خود تحت عنوان « مدیریت توسعه روستایی» به بیان مدیریت روستایی، نظریه‌ها رویکردها و سبک‌های رهبری، رابطه توسعه روستایی و مدیریت و چارچوب‌های برنامه‌ریزی محلی در مدیریت روستایی بحث می‌نماید. این مطالب این تفکر را تقویت می‌کند که امروز مدیریت روستایی با رویکرد و پارادایم توسعه پایدار روستایی همراه است تا فرایند برنامه‌ریزی‌ها را در مناطق روستایی به وسیله مردم و از طریق تسهیل‌گری دیگر عاملان توسعه یعنی نهادهای دولتی، سازمان‌های مردمی، نهادهای علمی- تحقیقاتی تحقق بخشد و حق توسعه‌یافتگی انسان‌ها و مکان‌ها را نهادینه کند.

سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور در کتابی تحت عنوان « مدیریت روستایی» که در راستای ارتقاء سطح علمی و عملی پرسنل دهیاری‌ها تهیه و تنظیم شده است، پنج عنوان آموزشی که شامل: برنامه ریزی و مدیریت روستایی، شیوه‌های جلب مشارکت و تعاون روستایی، مفاهیم و مبانی صنایع روستایی، بودجه‌ریزی و بودجه نویسی و املاک و اراضی روستا بیان نموده و دستورالعمل‌های لازم را در اختیار دهیاران قرار داده است

یوسف قنبری (۱۳۸۷) در مقاله «گردشگری روستایی، رویکردی جدید در مدیریت روستایی کشور» به این نتیجه می‌رسد که گردشگری می‌تواند در زمینه حفظ و یا تجدید منابع طبیعی و محیط زیست روستاها آثار مثبت داشته باشد ولی اگر بدون برنامه و مدیریت صحیح و اصولی پیگیری شود، می‌تواند عامل آسیب‌رسان به مناطق روستایی و منابع آن باشد.

سید خلیل سید علی پور و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله «مدیریت گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه روستایی» به این نتیجه می‌رسد که در توسعه گردشگری روستایی، بخش دولتی و بخش خصوصی و حتی مدیران محلی شوراهای اسلامی می‌توانند بر اساس موقعیت روستاها برنامه‌ها و طرح‌های مناسب را طراحی نمایند تا هم گردشگران به سیر و سیاحت بپردازند و از نظر اشتغال و درآمد زایی هم در روستاها موثر واقع شوند.

جعفر جوان، مهدی سقایی (۱۳۸۳) در مقاله « نقش گردشگری روستایی در توسعه منطقه ای-باتاکید بر مدیریت روستایی» به این نتیجه می‌رسد که گردشگری روستایی اهرم ایجاد تعداد زیادی از فعالیت‌های اقتصادی است، ولی در صورتی امکان پذیر است که با بهره‌گیری از مدیریت روستایی مطلوب و بهینه هدایت شود تا زمینه‌های شکل‌گیری گردشگری پایدار روستایی مهیا شود.

احمد تقدیسی، فرشاد سوری و سید اسکندر صیدایی (۱۳۹۰) در مقاله «ارزیابی و تحلیل میزان رضایت‌مندی مردم نسبت به عملکرد کالبدی-زیست محیطی دهیاران در توسعه روستایی» به این نتیجه دست یافته‌اند که بین عملکرد دهیاری‌ها و رضایت‌مندی دهیاران از نظر کالبدی- زیست محیطی رابطه معناداری وجود دارد، بنابراین دهیاری‌ها از زمان شکل‌گیری خود تاکنون نقش مؤثری در توسعه روستاهای مورد مطالعه ایفا کرده‌اند. مهم‌ترین مشکل دهیاری‌ها در فرآیند توسعه روستایی، کمبود

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزبدان محیط زیست گلستان

منابع مالی و اعتباری برای توسعه بیشتر روستاهای منطقه مورد مطالعه است که علاوه بر کمک دولت، دهیاری‌ها نیز با مشارکت مردم باید راه‌هایی برای تأمین مالی اتخاذ کنند.

۳- مبانی نظری

۱-۳ گردشگری روستایی و توسعه پایدار گردشگری

با توجه به تعاریف متعددی که از گردشگری روستایی شده است. ویژگی‌های گردشگری روستایی را می‌توان در محورهای زیر خلاصه کرد (قاسمی، ۱۳۸۸: ۲۰۲-۲۰۱):

- از نظر محدوده جغرافیایی بیشتر یک گردشگری داخلی و بومی است؛
  - از نظر زمان معمولاً کوتاه مدت و روزانه می‌باشد و میانگین فاصله سفر کم است؛
  - به لحاظ اقتصادی چون روزانه است، گردشگران کم خرج می‌کنند و سود کمتری دارد؛
  - چون روزانه است تعداد گردشگران زیاد است؛
  - باتوجه به محیط‌زیست روستایی و تعداد گردشگران، احتمال بر جای گذاشتن آثار نامطلوب بر محیط‌زیست افزایش می‌یابد؛
  - معمولاً کمتر سازمان و نهادهای رسمی بر این نوع گردشگران متمرکز می‌شوند و به ندرت سازمان یافته هستند
- توسعه گردشگری پایدار عبارت است از: گسترش این صنعت و جذب گردشگرها به کشور با استفاده از منابع موجود؛ به گونه‌ای که ضمن پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و ضوابط قانونی جامعه و همچنین انتظارات گردشگرها، بتوان وحدت و یکپارچگی، هویت فرهنگی و سلامت محیط‌زیست، رشد اقتصادی و رفاه مردم و میهمانان آن‌ها را به گونه‌ای متوازن و پیوسته تأمین کرد» (منصوری، ۱۳۸۱: ۳۸؛ الوانی و پیروز بخت، ۱۳۸۵: ۱۲۹).

جدول (۱) فرایند توسعه گردشگری پایدار

اهداف توسعه پایدار	ابعاد
ایجاد اشتغال برای ساکنان	اقتصادی
تراز در ساختار اقتصادی	
استقلال مالی ناحیه	
تشخیص و حمایت از توان‌های بالقوه اقتصادی	
حفاظت از اکوسیستم‌های موجود	محیط زیست
حمایت از حساسیت نسبت به محیط	
حفاظت از منابع موجود	
حفاظت از توسعه چشم اندازهای ویژه ناحیه	اجتماعی- فرهنگی
حمایت از فرهنگ مردم بومی	
حمایت از مشارکت و توانمندسازی ساکنان	

درویش، ۱۳۸۹: ۲۷ به نقل از (University of Dortmund, 2000: 14)

مدیریت گردشگری عبارت است از راهبردها و برنامه‌های عملیاتی که با هماهنگی و استفاده از روش‌های موجود به دنبال کنترل و تنظیم نمودن عرضه گردشگری و تقاضای دیدارکنندگان به منظور دستیابی به اهداف و خط‌مشی‌های از پیش تعیین شده هستند (پیرایش و همکاران، ۱۳۹۰: ۵). می‌توان گفت که برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت، هماهنگی، کنترل و اصلاح برنامه‌ها عناصر اصلی چرخه مدیریت گردشگری محسوب می‌شوند. در واقع، مدیریت سنجش عملی برنامه‌ریزی گردشگری را شامل می‌شود که طی آن باید با استفاده از ابزارهای مناسب به اهداف از پیش تعیین شده خود دست یابد. (حیدری، ۱۳۸۷: ۱۲۲ به نقل از

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارژمان محیط زیست گلستان

116:1977 eliott) هدف از مدیریت گردشگری روستایی، ایجاد توازن میان تقاضا و قابلیت‌هاست تا اینکه تنش کاهش یابند بدون اینکه منابع روستا رو به کاهش نهند از روستا نهایت استفاده شود. در واقع مسئولیت مدیریت روستایی آن است که گردشگری را به نفع عموم کنترل کند (شارپلی ریچارد، ۱۳۸۰: ۱۱۳).

۳-۲- دهیار و مدیریت روستا

پس از نظام کدخدایی به عنوان الگوی سنتی مدیریت روستایی که تا اواخر دهه ۱۲۳۰ در سطح روستاها وجود داشت و دهبانی که در دهه ۱۳۵۰ ش مطرح شد. سومین الگوی مدیریت روستایی ایران، دهیاری است که اواخر دهه ۱۳۷۰ تاسیس شد (سعیدی، ۱۳۸۷: ۳۸۴). لیکن این واژه تحت عنوان مدیر روستا از سال ۱۳۷۷ و به موجب ماده واحده قانون تأسیس دهیاری‌ها خودکفا در روستاهای کشور مطرح شد. ماده مذکور چنین می‌گوید:

«به وزارت کشور اجازه داده می‌شود به منظور اداره امور روستاها سازمانی به نام دهیاری با توجه به موقعیت محل با درخواست اهالی و به صورت خودکفا با شخصیت حقوقی مستقل در این روستاها تأسیس نماید. این سازمان‌ها و نهادهای عمومی غیردولتی محسوب می‌شوند. تأسیس دهیاری‌های مذکور به هیچ عنوان مانع اقدامات و کمک‌های دولت در جهت رسیدگی به عمران و آبادی روستاهای مذکور نخواهد شد» (اکبری، عبداللهی، ۱۳۸۴: ۱۳۵ و حسینی، ۱۳۸۹: ۶۱).

دهیاری به عنوان نهاد متولی اداره امور روستا و تحقق بخش توسعه پایدار روستایی دارای وظایف متعدد گسترده‌ای می‌باشد. که در بعد کالبدی - عمرانی و بهداشتی - زیست محیطی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

-وظایف کالبدی - عمرانی

- فراهم نمودن زمینه ایجاد خیابان‌ها - کوچه‌ها، میدان‌ها، پارک‌ها، فضای سبز ورزشی، آموزشی، مراکز تفریحی عمومی و مجاری آب توسعه معابر و پیگیری طرح‌ها و نظارت بر اجرای آن‌ها؛
- صدور پروانه برای ساختمان‌هایی که در محدوده قانونی روستا ساخته می‌شوند در چهار چوب ضوابط و استانداردهای اعلام شده دستگاه‌های ذی‌ربط؛
- همکاری با بنیاد مسکن انقلاب اسلامی در جهت تعیین و اجرای طرح هادی روستا و ارائه پیشنهادها لازم در تعیین کاربری اراضی واقع در روستا به منظور گنجاندن آن‌ها در طرح هادی و اجرای ضوابط مصوب مربوط با موافقت شورا؛
- کمک به شورا در خصوص بررسی و شناخت کمبودها، نیازها و نارسایی‌های عمرانی و تهیه طرح‌ها و پیشنهادها اصلاحی و عملی در زمینه‌های یاد شده؛
- مشارکت و همکاری با شورا در جهت پیگیری اجرای طرح‌های عمرانی اختصاص یافته به روستا؛
- تأمین اراضی مورد نیاز مرتبط با اهداف و وظائف دهیاری پس از اخذ مجوز قانونی؛
- همکاری مؤثر با مسئولین ذی‌ربط حفظ و نگهداری منابع طبیعی واقع در محدوده قانونی روستا؛
- تسطیح معابر و انهار عمومی و مجاری آب‌ها و فاضلاب و لایروبی قنوات مربوط به روستا و تأمین آب روستایی در حد امکان؛
- کمک در احداث تأسیسات تولید و توزیع برق و مخابرات؛
- ایجاد و ساماندهی غسالخانه و گورستان و تهیه وسایل حمل اموات و مراقبت در انتظام اموات؛
- اتخاذ تدابیر لازم برای حفظ روستا از خطر سیل و حریق و رفع بناها و دیوارهای شکسته و خطرناک واقع در معابر و اماکن عمومی و تسطیح چاه‌ها و چاله‌ها؛
- تشریک مساعی با سازمان صنایع دستی، گردشگری و میراث فرهنگی در حفظ بناها و آثار باستانی روستا و همکاری با مسئولان ذی‌ربط برای اداره، احداث، نگهداری و بهره‌برداری از تأسیسات عمومی اقتصادی، اجتماعی فرهنگی ورزشی و رفاهی مورد نیاز روستا در حد امکانات؛

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارتباط محیط زیست ملت

- همکاری و نگهداری و تأسیس راه‌های واقع در حریم اراضی روستا از طریق خود یاری اهالی روستا و دستگاه‌های ذی‌ربط؛
- گزارش پیشرفت یا عدم پیشرفت فیزیکی طرح‌ها به شورا و بخشدار و پیشنهاد راهکارهای مناسب برای تسریع در اجرای آن‌ها در جهت اجرای بنده (ه) ماده (۶۸) قانون شورا.

-وظایف خدمات بهداشتی - زیست محیطی-

- پیگیری و ایجاد زمینه نظارت بر امور بهداشتی روستا از قبیل کشتار دام و عرضه گوشت؛
- بهبود وضع زیست محیطی روستا؛
- کمک به شورا در خصوص بررسی و شناخت کمبودها، نیازها و نارسایی‌هایی بهداشتی و تهیه طرح‌ها و پیشنهادهای اصلاحی و عملی در زمینه‌های یادشده؛
- مراقبت بر اجرای بهداشتی و حفظ نظافت و ایجاد زمینه مناسب برای تأمین بهداشت محیط؛
- مراقبت بر وضع بهداشتی گرمابه‌ها، نانواپی‌ها، قصابی‌ها، قهوه‌خانه‌ها و فروشگاه‌های مواد غذایی و بهداشتی بر اساس ضوابط و مقررات مربوط و معرفی اماکن غیر بهداشتی به مسئولان ذی‌ربط؛
- مراقبت بر بهداشت ساکنان روستا و تشریک مساعی با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای واکسیناسیون در جهت پیشگیری از بیماری‌های واگیردار؛
- همکاری در جلوگیری از شیوع بیماری‌های انسانی و حیوانی فراگیر و مشترک انسان و دام، اعلام مشاهده این‌گونه بیماری‌ها به مراکز بهداشتی درمانی و دامپزشکی محل یا سایر مراکز ذی‌ربط، به نگهداشتن بیماران مبتلا، معالجه و دفع حیوانات مبتلا به امراض واگیر بلا صاحب یا مضر.

۳-۳-دهیاری‌ها و مدیریت گردشگری پایدار روستایی

از آنجا که سازمان میراث فرهنگی و گردشگری متولی بخش گردشگری است ولی با توجه به اینکه دهیاری‌ها مدیریت محلی در سطح روستا را عهده‌دار می‌باشند، از طرف دیگر سیاست عمومی دولت بر واگذاری فعالیت‌های تصدی‌گری بخش دولتی به بخش خصوصی و نهادهای عمومی غیر دولتی است و با عنایت به قوانین و مقررات وضع شده در زمینه شورای اسلامی روستایی و دهیاری‌ها که در آن‌ها وظایف و اختیاراتی برای این نهادها مشخص گردیده است، لذا آن‌ها می‌توانند نقش اصلی در توسعه گردشگری روستایی ایفا نمایند. به طوری که می‌توان وظایف کالبدی- عمرانی و زیست محیطی دهیاری را در موارد زیر خلاصه نمود:

فراهم نمودن زمینه ایجاد خیابان‌ها- کوچه‌ها، میدان‌ها، پارک‌ها، فضای سبز ورزشی، آموزشی، مراکز تفریحی عمومی و توسعه معابر و پیگیری طرح‌ها نظارت بر اجرای آن‌ها؛ تسطیح معابر؛ تشریک مساعی با سازمان صنایع دستی، گردشگری و میراث فرهنگی در حفظ بناها و آثار باستانی روستا، احداث، نگهداری و بهره‌برداری از تأسیسات عمومی اقتصادی، اجتماعی فرهنگی ورزشی و رفاهی مورد نیاز روستا در حد امکانات؛ بهبود وضع زیست محیطی روستا؛ مراقبت بر اجرای بهداشتی و حفظ نظافت و ایجاد زمینه مناسب برای تأمین بهداشت محیط؛ مراقبت بر وضع بهداشتی گرمابه‌ها، نانواپی‌ها، قصابی‌ها، قهوه‌خانه‌ها و فروشگاه‌های مواد غذایی و بهداشتی بر اساس ضوابط و مقررات مربوط و معرفی اماکن غیر بهداشتی به مسئولان ذی‌ربط؛

برخی از مهم‌ترین قوانین و مقررات مرتبط با وظایف و اختیارات دهیاری‌ها در زمینه گردشگری به شرح زیر می‌باشند:

۱. در بند (ج) ماده (۶۱) قانون برنامه چهارم توسعه، اجرای برنامه مدیریت پسماندهای کشور توسط شهرداری‌ها، بخشداری‌ها و دهیاری‌ها با روش‌های فنی، زیست محیطی و بهداشتی پیش بینی شده است.

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارژمان محیط زیست گلستان

۲. در بند (ج) ماده (۱۵۶) برنامه سوم (که توسط ماده ۱۰۵ قانون برنامه چهارم تنفیذ گردیده است) همکاری در حفاظت از ابنیه و آثار تاریخی و فرهنگی و بافت‌ها و محوطه‌های فرهنگی و تاریخی و ممانعت از تغییر کاربری آن‌ها جزء وظایف شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها آمده است.

۳. در بند (۸) ماده (۶۹) قانون وظایف و تشکیلات شوراهای اسلامی و بند (۷) ماده (۱۰) اساس‌نامه دهیاری‌ها، همکاری مؤثر با مسئولان ذی‌ربط در جهت حفظ و نگهداری منابع طبیعی واقع در محدوده و حریم روستا جزء وظایف دهیار عنوان شده است. ۴. بر اساس بند (۳۲) ماده (۱۰) اساس‌نامه مذکور تشریک مساعی با سازمان میراث فرهنگی در حفظ بناها و آثار باستانی روستا نیز جزء وظایف و اختیارات دهیاری‌ها است.

۵. همچنین آئین‌نامه اجرایی ماده (۱۵۶) تنفیذی قانون برنامه سوم توسعه (موضوع ماده ۱۰۵ قانون برنامه چهارم توسعه) مصوب ۸۴/۵/۸ هیأت وزیران، وظایف مختلفی از جمله مطالعه و شناخت و بررسی مشکلات، نیازها و توانمندی‌های روستاها در زمینه میراث فرهنگی، مساعدت و همکاری در جهت حفظ، نگهداری و تعیین حریم بافت تاریخی، آثار و ابنیه تاریخی و گلزار شهدا، مساعدت و مشارکت در زیباسازی و ایمنی فضاها، بافت‌ها و آثار تاریخی، بقاع متبرکه، آرامگاه مشاهیر، مساجد و ... حمایت از تشکیل و توسعه‌ای فعالیت انجمن‌های میراث فرهنگی، انجمن‌های هنری، فرهنگی، انجمن دوستداران میراث فرهنگی، حمایت از صاحبان مشاغل سنتی و بومی، جلوگیری از تخریب و سرقت و سایر جرائم علیه میراث فرهنگی و ... بر عهده شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها گذارده است.

علاوه بر این چنان که در بند (ب) ماده (۱۳۷) قانون برنامه چهارم پیش بینی شده است وظایف تصدی‌گری دولت در امور توسعه و عمران روستایی با تصویب هیأت وزیران همراه با منابع مالی ذی‌ربط به دهیاری‌ها واگذار می‌شود. این امر گام مهمی در تقویت این نهاد عمومی غیردولتی محسوب می‌شود (www.agroparsco.com). در این راستا، بر اساس توافقات به عمل آمده با سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، دهیاران می‌توانند برای روستاهای که جاذبه‌های خاص گردشگری و طبیعت گردی دارند، طرح‌هایی را تهیه کنند و همچنین بر اساس تفاهم‌نامه‌ای که با وزارت کشور منعقد شده، دهیاران روستاها موظف به ارائه خدمات به گردشگران هستند (رضوانی؛ ۱۳۸۷: ۳۵۵).

۴- روش تحقیق

مطالعه حاضر از نوع تحلیلی- توصیفی و کاربردی است که به روش میدانی انجام گرفته است. جامعه آماری این تحقیق، سرپرستان خانوارهای روستایی در منطقه مورد مطالعه هستند. ابزار گردآوری داده‌های این تحقیق پس از مطالعه کتابخانه‌ای، پرسشنامه بود. برای تعیین پایایی پرسشنامه، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب محاسبه شده برای این پرسشنامه برابر ۰/۸۴۵ بود. با توجه به گستردگی جامعه آماری تحقیق، نمونه آماری بر اساس فرمول کوکران انتخاب گردید. برای برآورد حجم نمونه از روش کوکران استفاده شده که حجم نمونه ۱۷۳ نفر انتخاب گردیده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از نرم افزار آماری انجام گرفته است.

n = حجم نمونه

N = تعداد کل جامعه آماری

t = ضریب اطمینان در سطح ۹۵ درصد

d = تقریب در برآورد پارامتر جامعه، که برابر با ۰/۰۷ است.

p = احتمال وجود صفت ۰/۵

q = احتمال عدم وجود صفت ۰/۵

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

انستیتو ملی پژوهش‌های محیط زیست همدان

بر اساس این فرمول، حجم نمونه مورد نیاز ۱۷۳ نفر تعیین گردید.

بر این اساس در الگوی پژوهشی تحقیق، ابعاد زیست محیطی - کالبدی، که منطبق بر ۴۸ بند وظیفه محوله به دهیاران و تفاهم نامه‌هایی که بین دهیاری و سازمان‌ها دولتی صورت گرفته است. به عنوان شاخص‌های تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرد. جامعه آماری تحقیق مردم محلی روستاهای دهستان جاغرق می‌باشد.

۵- منطقه مورد مطالعه

شهرستان طرقبه شاندیز در شمال شرق ایران و مرکز استان خراسان رضوی و در غرب و شمال غربی مشهد مقدس به مساحت ۱۲۰۰ کیلومتر مربع با جمعیت تقریبی ۵۸۴۸۳ نفر واقع است. که از اواخر سال ۱۳۸۷ در تقسیمات کشوری تبدیل به شهرستان شده است. بخش طرقبه در موقعیت جغرافیایی ۵۹ درجه و ۲ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۳۶ دقیقه طول جغرافیایی، از نصف‌النهار مبدأ و ۳۶ درجه و ۵ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۲ دقیقه عرض جغرافیایی، از خط استوا در شمال شرقی کشور ایران و مرکز استان خراسان رضوی و غرب و شمال غرب مشهد قرار گرفته است. که به دو دهستان جاغرق و طرقبه تقسیم می‌شود. بخش طرقبه در حد فاصل بخش غربی دشت مشهد و کوه‌های بینالود واقع شده است و بیشتر از مناطق تپه ماهوری و کوهستانی تشکیل شده است. ارتفاعات بلند و برف گیر بینالود در رودخانه‌های متعددی را به طرف دشت مشهد به جریان انداخته است که از جمله آن‌ها رودخانه جاغرق، طرقبه، نقندر، مایان و دهبار می‌باشد. این رودخانه‌ها از ارتفاعات بینالود سرچشمه گرفته و با ایجاد دره‌هایی زیبا پس از پیوستن به شاخه‌های غربی به دشت مشهد می‌رسد. بر اساس تقسیم بندی کوپن، آب و هوای منطقه مورد نظر در مقیاس ماکرو از نوع B یعنی بری و خشک است. که در آن میزان تبخیر بیش از بارندگی است. در تقسیم بندی فرعی اقلیم محدوده مورد نظر تحت تأثیر شرایط آب و هوای استپی یعنی حد فاصل اقلیم خشک و اقلیم مرطوب قرار می‌گیرد. وجود تابستان‌های گرم و زمستان‌های نسبتاً سرد از ویژگی‌های آب و هوای استپی است (آریا نژاد، ۱۳۸۹: ۲). بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۰ دهستان جاغرق شامل ۵ روستا و ۱۴۵۵ خانوار هستند (جدول ۲).

جدول (۲): جمعیت و خانوارهای روستاهای دهستان جاغرق

ردیف	نام روستا	تعداد جمعیت	خانوار
۱	نقندر	۷۳۹	۲۰۹
۲	کلاته آهن	۳۰۰	۹۴
۳	جاغرق	۲۴۵۹	۷۶۷
۴	دهبار	۳۸۲	۱۱۴
۵	کنگ	۷۹۹	۲۷۱
	جمع	۴۶۷۹	۱۴۵۵

ماخذ: www.khorasan.ir

نقشه (۱) موقعیت سیاسی دهستان در تقسیمات شهرستان

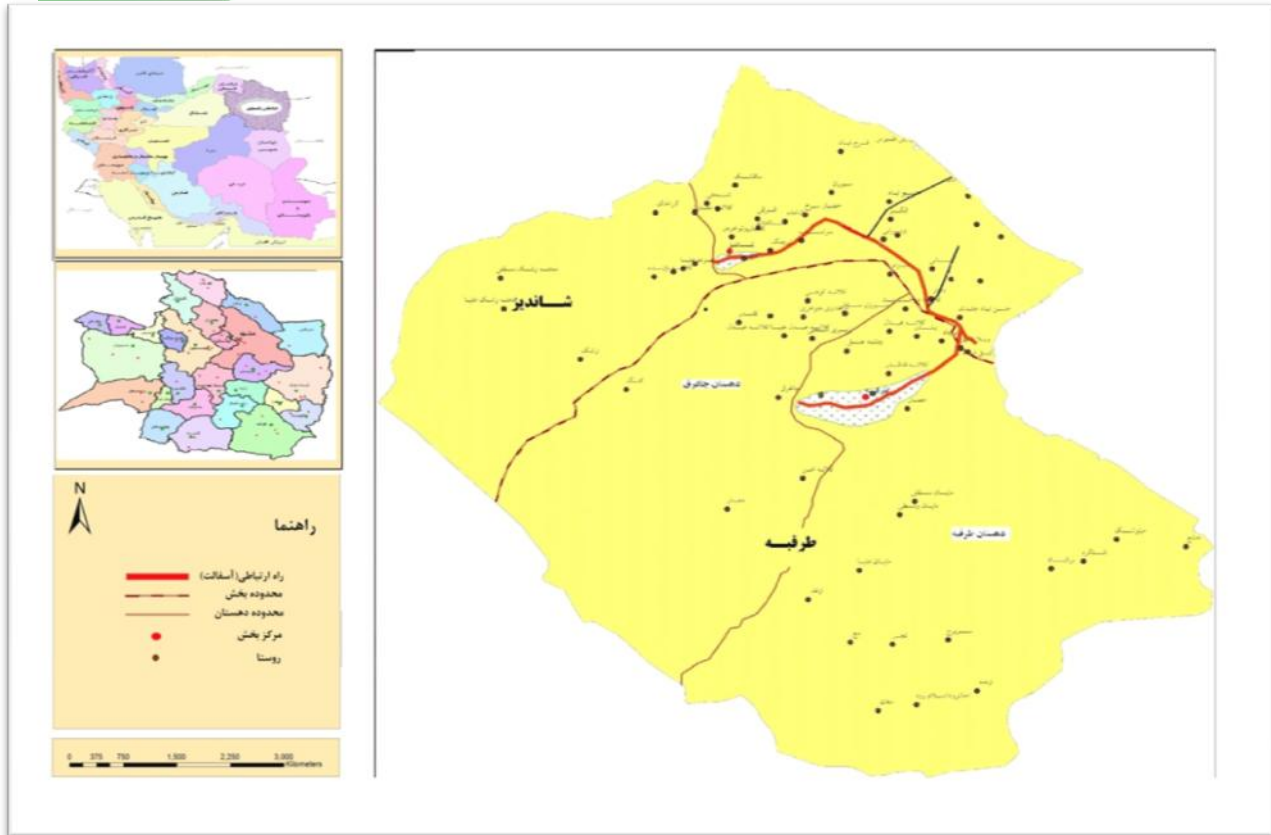
اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

انجمن جغرافیا و محیط زیست همدان

از جلوه‌های توریسم و اکو توریسم در این منطقه، وجود چشمه‌ها و مسیل‌ها و حرکت آن‌ها از میان دره‌های سر سبز و عمیق و باغات مصفا و کانون‌های روستایی امکانات کم نظیری را برای گذران اوقات فراغت مردم بومی، مسافران و گردشگران طبیعت فراهم آورده است. کوه‌ها و قله‌ها که با قابلیت بالایی در زمینه ورزش‌های کوهنوردی، کوه‌پیمایی، صخره نوردی و دارا بودن هوایی لطیف و پوشش گیاهی رنگارنگ و معطر، امکانات کم نظیری را برای طبیعت گردها فراهم می‌آورد. وجود فضاها و اماکن بیلاقی و استراحتگاهی برای گذران اوقات فراغت گردشگران را می‌توان نام برد. جدول ۳ برخی از جاذبه‌ها و توانمندی روستاهای منطقه را بازگو می‌کند.

جدول (۳) جاذبه‌ها و توان‌های توریستی روستاهای دهستان طرقله

روستا	جاذبه‌های و توان‌های گردشگری
جاغرق	عمارت: بنایی در دره جاغرق که محل استقرار و استراحتگاه سفیر انگلستان در مشهد بوده است. رباط‌های شاه عباسی - درخت چنار: به گفته معتمدین قدمت آن به بیش از هفتصد سال می‌رسد. قنبر کوه: در ضلع شرقی محوطه اصلی روستا در نوک قله، غار کوچک و مسقف وجود دارد که به نقل قول محل دفن یکی از غلامان حضرت علی (ع) می‌باشد. گورستان: مهم‌ترین و با ارزش‌ترین اثر تاریخی این دهستان می‌باشد که در داخل محدوده خدماتی روستا قرار دارد و در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است. سنگ قبرهای موجود تاریخ آن را در سال‌های ۵۸۹ قمری نشان می‌دهند کتیبه: همچنین کتیبه‌ای در این دهستان نشان می‌دهد مسجد جمعه آن در زمان سلطنت شاه عباس مورد تعمیر قرار گرفته

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارژمان محیط زیست کلان

<p>است که نشان دهنده قدمت تاریخی دهستان می باشد. آسیاب آبی و آبشار: آسیاب آبی در محوطه اصلی جاغرق قرار دارد که در حال حاضر سنگ رویی و اتاق آبریز آن پا برجاست و آبشار همچنان با آب فراوان و زلال جاری و با منظره ای چشم نواز به جاغرق جلوه و طراوت بخشیده است. مراکز تفریحی: دهستان جاغرق به دلیل آب فراوان و طبیعت زیبا و سرسبزی یکی از بیلاقات آباد مشهد می باشد و فاصله نزدیک به این شهرستان دارد به همین دلیل یکی از مناطق مهم جذب گردشگر اعم از مجاور و زائران و مسافران اقصی نقاط کشور شده است. و از امکانات رفاهی و تفریحی مناسبی برخوردار شده است</p>	
<p>معماری و نحوه ساخت و ساز منازل به صورت پلکانی این بخش مورد توجه و بازدید گردشگران داخلی و خارجی محسوب می شود و از آن به نام ماسوله خراسان یاد می کنند روستای مزبور با قدمتی بیش از ۱۰۰۰ سال، دارای بافتی با ارزش تاریخی شناخته شده و یکی از قدیمی ترین روستاهای شهرستان می باشد. این روستا مهم ترین هدف گردشگری استان است. اماکن تاریخی: قلعه حصار، رباط قدیمی در مسیر رودخانه، حمام گبرها مقبره عارف بزرگ و نامی شیخ عبدالله متوفی ۷۱۲ قمری در این روستا واقع شده که خاستگاه عرفا و شعرا بوده به چشم یک عبادتگاه به این مزار می نگرند.</p>	<p>کنگ</p>
<p>قرار گرفتن روستا در حاشیه رودخانهی دهبار قرار داشته و به واسطه این همجواری دارای باغات سرسبز و چشم اندازهای طبیعی است.</p>	<p>کلاته آهن</p>
<p>این روستا یکی از مناطق قدیمی منطقه بوده است، و دارای مسجد با قدمت ۴۰۰ ساله بنام امام علی (ع) درخت بزرگ چنار به قدمت ۹۰۰ سال و یکی از مهم ترین آثار روستا که مورد توجه و عنایت خاص اهالی است محل زانوی منصوب به حضرت امام رضا (ع) در بازه رخ گذر.</p>	<p>دهبار</p>
<p>آثار به جامانده از این روستا ۲ برج از ۴ برج قدیمی می باشد که قدمت آن به قبل از جنگ جهانی دوم برمی گردد، که جهت نگهبانی از روستا و حمله های احتمالی متجاوزین و غارت گران استفاده می شده است. وجود سنگ قبرهای قدیمی با نقش و نگارهای متفاوت، حکایت از قدمت دیرینه سکونت مردمان در این ناحیه است.</p>	<p>نقندر</p>

۶- یافته های تحقیق

- توزیع جنسی پاسخگویان

همان طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می شود، زنان ۵۴ نفر معادل ۳۱٫۲ درصد و مردان ۱۱۹ نفر معادل ۶۸٫۷ درصد کل پاسخگویان را تشکیل داده اند.

جدول (۴) مشارکت پاسخ دهندگان به پرسشنامه به تفکیک جنسی

جنس	فراوانی	درصد
زن	۵۴	۳۱٫۲
مرد	۱۱۹	۶۸٫۷
جمع	۱۷۳	۱۰۰

مأخذ: مطالعات نگارندگان

- توزیع سنی پاسخگویان

جدول شماره ۵ توزیع سنی را در جامعه آماری مورد بررسی نشان می دهد، بیشترین فراوانی پاسخگویان در رده سنی ۲۰ تا ۳۰ سال (با ۳۱ درصد) مشاهده می شود.

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیان محیط زیست کلان

جدول (۵) مشارکت پاسخ دهندگان به پرسشنامه به تفکیک گروه سنی

گروه سنی	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰	۱۹	۱۰
۲۰-۳۰	۵۴	۳۱
۳۰-۴۰	۴۳	۲۴٫۹
۴۰-۵۵	۳۶	۲۰٫۸
بیشتر از ۵۵	۲۱	۱۲
جمع	۱۷۳	۱۰۰

مأخذ: مطالعات نگارندگان

- توزیع تحصیلات پاسخگویان:

همان گونه که در جدول ۶ مشاهده می شود تعداد ۵۴ نفر (۳۱٫۲ درصد پاسخگویان) دارای سطح سواد ابتدایی، تعداد ۳۹ نفر (۲۲٫۵ درصد پاسخگویان) راهنمایی، تعداد ۴۵ نفر (۲۶ درصد پاسخگویان) دیپلم و تعداد ۱۹ نفر (۱۰٫۹ درصد پاسخگویان) تحصیلات دانشگاهی دارند.

جدول (۶) مشارکت پاسخ دهندگان به پرسشنامه به تفکیک سطح تحصیلات

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
بی سواد	۱۶	۹٫۲
ابتدایی	۵۴	۳۱٫۲
راهنمایی	۳۹	۲۲٫۵
دیپلم	۴۵	۲۶
فوق دیپلم و بالاتر	۱۹	۱۰٫۹
کل	۱۷۳	۱۰۰

مأخذ: مطالعات نگارندگان

- ارزیابی عملکرد دهیاری ها

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیابان محیط زیست گلستان

جدول (۷) ارزیابی روستاییان از عملکرد دهیار را در در بعد کالبدی - عمرانی نشان می دهد. بنابراین با توجه به وظایفی که نهاد دهیاری به عنوان مدیری جدید در روستاها دارد، در بعضی موارد میزان عملکرد دهیاران رضایت بخش نمی باشد. یافته های تحقیق نشان می دهد که بیشترین میزان عملکرد دهیاری ها در منطقه مورد پژوهش نظارت بر ساخت و ساز ، جلوگیری از ساخت سازه های غیر قانونی، گردیده به طوری که به از نظر ۳۷.۵ درصد از سرپرستان خانوار عملکرد دهیاران را در این زمینه در حد زیاد بیان نموده اند. بعد از آن وضعیت نام گذاری و نصب تابلو در معابر و میادین و ... در روستا (۳۵.۸۳ درصد) ، مراقبت، حفظ و نگهداری اموال و تأسیسات عمومی روستا (درصد ۳۴.۶۸) ، افزایش دسترسی به حمل و نقل مناسب (۳۳.۵۲ درصد)، پیگیری تهیه و اجرای طرح هادی روستا از مراجع ذی ربط (۳۲.۳۶ درصد)، آسفالت راه اصلی روستا (۳۰.۰۵ درصد) در حد متوسط در رتبه های بعدی قرار می گیرد. در مجموع عملکرد دهیار در منطقه مورد مطالعه در بعد کالبدی- عمرانی با ۳۲.۴۲ درصد در حد خیلی کم ارزیابی شده است.

جدول (۷) ارزیابی عملکرد دهیاری ها در توسعه گردشگری روستایی در بعد کالبدی - عمرانی

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیان محیط زیست کلان

گیوه - عبارت	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
حفظ روستا از خطر سیل	۴۴	۶۴	۳۸	۱۸	۹
	۲۵.۴	۳۶.۹	۲۱.۹	۱۰.۴۰	۵.۲۰
آسفالت راه اصلی روستا	۴۶	۴۶	۵۲	۱۹	۱۰
	۲۶.۵۸	۲۶.۵۸	۳۰.۰۵	۱۰.۹۸	۵.۷۸
مرمت و بازسازی معابر اصلی روستا	۴۳	۵۰	۴۸	۲۱	۱۱
	۲۴.۸	۲۸.۹	۲۷.۷۴	۱۲.۱۳	۶.۳۵
وضعیت نام گذاری و نصب تابلو در معابر و میدین و... در روستا	۴۴	۳۷	۶۲	۲۲	۸
	۲۵.۴۳	۲۱.۳۸	۳۵.۸۳	۱۲.۷۱	۴.۶۲
افزایش دسترسی به حمل و نقل مناسب	۵۴	۳۵	۵۸	۲۰	۶
	۳۱.۲۱	۲۰.۲	۳۳.۵	۱۱.۵۶	۳.۴
جمع آوری ، هدایت و دفع آب های سطحی روستا	۴۱	۵۸	۵۶	۱۳	۵
	۲۳.۶	۳۳.۵۲	۳۲.۳۶	۷.۵۱	۲.۸۹
نظارت بر حفظ منابع طبیعی و اراضی ملی واقع در محدوده روستا	۴۲	۴۹	۳۷	۳۸	۷
	۲۴.۲	۲۸.۳۲	۲۱.۳۸	۲۱.۹۶	۴.۰۴۶
احداث پارک و توسعه فضای سبز و ورزشی روستا	۱۱۹	۳۰	۱۹	۴	۱
	۶۸.۷۸	۱۷.۳۴	۱۰.۹۸	۲.۳۱	۰.۷۵
ایجاد جاذبه ثانویه گردشگری	۱۰۶	۴۵	۱۰	۱۰	۲
	۶۱.۲۷	۲۶.۰۱	۵.۷۸	۵.۷۸	۱.۱۵
پیگیری تهیه و اجرای طرح هادی روستا از مراجع ذی ربط	۳۶	۴۴	۵۶	۲۵	۱۲
	۲۰.۸۰	۲۵.۴	۳۲.۳۶	۱۴.۴۵	۶.۹۳
نظارت بر ساخت و ساز و صدور پروانه ساختمان	۶	۲۵	۵۲	۶۵	۳۱
	۳.۴	۱۴.۴۵	۳۰.۰۵	۳۷.۵۷	۱۷.۹۱۱
مراقبت، حفظ و نگهداری اموال و تأسیسات عمومی روستا	۳۸	۵۹	۶۰	۱۳	۵
	۲۱.۹۶	۳۴.۱۰	۳۴.۶۸	۷.۵۱	۲.۸۹
توسعه خدمات گردشگری در روستا	۹۲	۵۱	۲۲	۵	۳
	۵۳.۱۷	۲۹.۴۷	۱۲.۷۱	۲.۸۹	۱.۷۳
حراست از میراث فرهنگی و بافت تاریخی روستا	۷۷	۴۵	۳۵	۱۰	۶
	۴۴.۵۰	۲۶.۰۱	۲۰.۲	۵.۷۸	۳.۴۶
جمع درصد	۷۸۸	۶۳۸	۶۰۵	۲۸۳	۱۱۶
	۳۲۰.۴۲	۲۶۰.۲۵	۲۴۰.۸۹	۱۱۰.۶۴	۴۰.۷۷

نتایج ارزیابی عملکرد دهیاران درباره ابعاد بهداشتی - زیست محیطی روستا در جدول (۸) بیان شده است. نتایج بیانگر آن است که دهیاری ها باعث بهبود وضعیت بهداشتی و زیست محیطی روستاها گردیده به طوری که از نظر ۳۶.۹۹ ، ۳۶.۴۱ و ۳۰.۶۳ درصد از سرپرستان خانوار به ترتیب باعث بهبود جمع آوری و دفع مستمر زباله در روستا، نظارت بر امور بهداشت عمومی روستا از قبیل نانوایی ها و تقویت آگاهی های زیست محیطی بین ساکنان در روستا در حد متوسط ارزیابی شده است. در مجموع دهیاری ها با ۲۹.۵۵ درصد از نظر سرپرستان خانوار در حد متوسط ارزیابی شده است.

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیان محیط زیست گلستان

جدول (۸) ارزیابی عملکرد دهیاریها در توسعه گردشگری روستایی در بعد بهداشتی - زیست محیطی

گویه - عبارت	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
نظافت معابر و اماکن عمومی	۳۹	۵۳	۵۱	۲۲	۸
	۲۲.۵۴	۳۰.۶۳	۲۹.۴۷	۱۲.۷۱	۴.۶۲
احداث سرویس های بهداشتی	۴۱	۵۶	۵۵	۱۲	۹
	۲۳.۶۹	۳۲.۳۶	۳۱.۷۹	۶.۹۳	۵.۲۰
تکمیل ، تجهیز و نظافت سرویس های بهداشتی	۵۰	۵۹	۴۳	۱۶	۵
	۲۸.۹	۳۴.۱۰	۲۴.۸۵	۹.۲۴	۲.۸۹
جمع آوری و دفع مستمر زباله	۱۹	۲۵	۶۴	۴۶	۱۹
	۱۰.۹	۱۴.۴۵	۳۶.۹۹	۲۶.۵	۱۰.۹۸
نظارت بر امور بهداشت عمومی روستا از قبیل نانوایی ها	۳۵	۴۳	۶۳	۲۷	۵
	۲۰.۲	۲۴.۸۵	۳۶.۴۱	۱۵.۶	۲.۸۹
نظارت بر امور بهداشت عمومی روستا از قبیل قهوه خانه ها	۸۴	۳۵	۳۵	۱۷	۲
	۴۸.۵۵	۲۰.۲۳	۲۰.۲۳	۹.۸۲	۱.۱۵
نظارت بر امور بهداشت عمومی روستا از قبیل فروشگاه های مواد غذایی و بهداشتی	۶۴	۴۲	۴۵	۱۷	۵
	۳۶.۹۹	۲۴.۲۷	۲۶.۰۱	۹.۸۲	۲.۸۹
تقویت آگاهی های زیست محیطی بین ساکنان	۴۳	۵۱	۵۳	۱۸	۸
	۲۴.۸۵	۲۹.۴۷	۳۰.۶۳	۱۰.۴۰	۴.۶۲
مجموع	375	364	409	175	61
درصد	27.09	26.3	29.55	12.64	4.407

مأخذ: مطالعات نگارندگان

براساس اطلاعات جداول ۷ و ۸ ، دهیاران در زمینه ایجاد پارک و توسعه فضای سبز و ورزشی روستا با ۸۶.۸۷ درصد از نظر سرپرستان خانوار موفقیت چندانی نداشته اند که علت آن را باید داشته عدم توجه دهیاران و کمبود بودجه برشمرد. و همچنین در زمینه حراست از میراث فرهنگی و بافت تاریخی روستا و توسعه خدمات گردشگری باید اذعان داشته که عدم همکاری سازمان ها دولتی از دهیاری به ویژه در روستا کنگ (بخاطر بافتی با ارزش تاریخی و روستای نمونه گردشگری استان) بر این عدم موفقیت آنان تاثیر بسزایی داشته است. از جمله مسائلی که در بسیاری از روستاها مخصوصاً روستاهای کوچک مشاهده می شود ارائه اجناس گران قیمت و کالاهایی که تاریخ مصرف آن ها به پایان رسیده ، به دست مصرف کننده ها می رسد و همچنین عدم نظارت بر رستوران ها و قهوه خانه ها (به ویژه در روستاهای بزرگ چون جاغرق، کنگ، نقندر)، با توجه به اینکه این امر در حیطه وظایف مهم دهیاری ها می باشد، یافته ها بیانگر آن است که متأسفانه دهیاری ها کمترین نظارتی در این امر ندارند. که براساس مصاحبه های که با دهیاران منطقه، آن را جزء وظایف مرکز بهداشت و سازمان اصناف بیان کردند.

۷- نتیجه گیری و پیشنهادات :

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارژمان محیط زیست گلستان

رشد و توسعه صنعت گردشگری به ویژه گردشگری روستایی ارتباطی بسیار نزدیک و ناگسستنی با شمار زیادی از سازمان‌ها و تشکیلات دولتی و غیر دولتی کشور دارد. نه تنها سازمان میراث فرهنگی و گردشگری هر کشور، همچنین سایر وزارت خانه‌ها نیز مکلف هستند تا در این راستا تلاش کنند. با توجه به این که گردشگری روستایی ارتباط نزدیکی با جامعه روستایی دارد نیازمند مدیریت صحیح اما چند جانبه است. بر همین اساس دهیاری‌ها به عنوان نهادهای مردمی و محلی و نماینده دولت در روستاها می‌توانند در دستیابی به توسعه روستایی به ویژه توسعه گردشگری نقش غیر قابل انکاری را ایفا نمایند (سلیمانگلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۱۸). با عنایت به قوانین و مقررات وضع شده که در آنها وظایف و اختیاراتی برای این نهاد مشخص گردیده است، می‌توانند نقش مهمی در توسعه گردشگری روستایی ایفا نمایند.

نتایج مطالعات بیانگر عملکرد موفق دهیاری‌ها در زمینه بهداشتی و زیست محیطی روستاها به ویژه بهبود جمع آوری و دفع مستمر زباله در روستا، نظارت بر امور بهداشت عمومی روستا از قبیل ناوایی‌ها و تقویت آگاهی‌های زیست محیطی بین ساکنان در روستا می‌باشد. از طرف دیگر در ابعاد کالبدی- عمرانی هرچند در نظارت بر ساخت و ساز، وضعیت نام‌گذاری و نصب تابلو در معابر و میادین، مراقبت، حفظ و نگهداری اموال و تأسیسات عمومی روستا، افزایش دسترسی به حمل و نقل مناسب، پیگیری تهیه و اجرای طرح هادی روستا از مراجع ذی‌ربط و آسفالت راه اصلی روستا عملکرد مناسبی داشته است. اما در مجموع عملکرد دهیار در منطقه مورد مطالعه در بعد کالبدی- عمرانی حد خیلی کم ارزیابی شده است.

از جمله چالش‌های مدیریتی در زمینه توسعه گردشگری روستایی در منطقه، عدم مشارکت مردم با دهیاران به دلیل اختلافات فرهنگی در روستاهای مورد مطالعه و از طرف دیگر اکثریت مردم روستا به ویژه در روستای کنگ ۶ ماه از سال در روستا سکونت دارند، که از جمله عواملی است که روحیه مشارکتی در میان اهالی این روستاها با دهیاران را پایین آورده است. در حالی که روستاهای چون جعفرق و نقندر که به محدوده شهر نزدیک تر می‌باشند و از امکانات بهتری برخوردار می‌باشند جمعیت ثابت و مشارکت مردم با دهیاری بیشتر می‌باشد. با توجه به اینکه رشد و توسعه صنعت توریسم ارتباطی بسیار نزدیک و ناگسستنی با شمار زیادی از سازمان‌ها و تشکیلات دولتی و غیر دولتی کشور دارد و هرگونه هدف گذاری، تعیین استراتژی‌ها، خط مشی‌ها و سایر برنامه‌های مرتبط بایستی با همکاری و هماهنگی دیگر سازمان‌ها و تشکیلات انجام شود (سیدعلی پور، ۱۳۸۹: ۶). البته در این بین عدم حمایت کافی دولت و بودجه اندک دهیاری‌ها، نگرش فرهنگی روستاییان از ورود گردشگران به محدوده روستا، آشنایی کم دهیاران با وظایف دهیاری‌ها در این امر تأثیرگذار بوده است. با توجه به مطالب بیان گردیده پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه گردشگری مرتبط با شرح وظایف دهیار؛
- فرهنگ سازی برای جلب مشارکت‌های مردمی در روستاها؛
- حمایت‌های مالی مناسب از دهیاری‌ها از سوی دولت و مردم برای انجام پروژه‌های روستایی؛
- همکاری و مساعدت لازم سازمان‌ها دولتی متولی امور روستا با دهیاری .

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزبدان محیط زیست گلستان

منابع:

- ۱) افتخاری عبدالرضا رکن الدین (۱۳۸۹) مدیریت توسعه روستایی - بنیانهای نظری، سمت، تهران.
- ۲) اکبری غضنفر، عبدالهی مجید (۱۳۸۴)، مجموعه قوانین ده و دهیارها، انتشارات قلمستان هنر، تهران.
- ۳) آریانژاد م. (۱۳۸۹)، راهنمای شهرستان طرقله شاندریز، مشهد: خانه پژوهش.
- ۴) الوانی سید مهدی، پیروز بخت معصومه (۱۳۸۵) فرآیند مدیریت جهانگردی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران
- ۵) پیرایش، فروزان و همکاران (۱۳۹۰) چالش‌های مدیریتی گردشگری در ایران با رویکرد توسعه پایدار، اولین همایش بین‌المللی مدیریت گردشگری و توسعه پایدار
- ۶) تقدیسی، احمد، سوری فرشاد و صیدیایی سید اسکندر (۱۳۹۰) ارزیابی و تحلیل میزان رضایت‌مندی مردم نسبت به عملکرد کالبدی-زیست محیطی دهیاران در توسعه روستایی، اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه ریزی توسعه روستایی، مشهد.
- ۷) جوان جعفر، سقایی مهدی (۱۳۸۳) نقش گردشگری در توسعه منطقه ای - با تاکید بر مدیریت روستایی - جغرافیا و توسعه، شماره دوم،
- ۸) حسینی علی، (۱۳۸۹) دانشنامه حقوق روستایی در ایران - مبنای عمل شوراهای دهیاران - دریای دانش، رشت.
- ۹) حیدری چپانه، رحیم (۱۳۸۷) مبنای برنامه ریزی صنعت گردشگری، سمت، تهران
- ۱۰) رضوانی، محمد رضا (۱۳۸۷) توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۱) رضوانی، ع. (۱۳۷۷)، جغرافیا و صنعت توریسم، تهران: دانشگاه پیام نور
- ۱۲) رضوانی، محمدرضا، (۱۳۸۷)، مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، انتشارات قومس، تهران
- ۱۳) سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها (۱۳۹۰) مدیریت روستایی، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- ۱۴) سعیدی، عباس (۱۳۸۷) دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، تهران.
- ۱۵) سلیمانگلی رضا و همکاران (۱۳۹۰) ارزیابی عملکرد دهیار در فرایند توسعه پایدار روستایی اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه ریزی توسعه روستایی، مشهد.
- ۱۶) سید علی پور سید خلیل و همکاران (۱۳۸۹) مدیریت گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه روستایی
- ۱۷) شارپلی ریچارد، جولیا (۱۳۸۰) گردشگری روستایی، منشی زاده، فاطمه نصیری، نشر منشی، تهران.
- ۱۸) غنیا منصور، بقائی لایلا، جلیلیان رقیه (۱۳۹۰) ابعاد کمی و کیفی توسعه گردشگری روستایی با محوریت جامعه محلی، اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه ریزی توسعه روستایی، مشهد.
- ۱۹) قاسمی ایرج (۱۳۸۸) برنامه ریزی کالبدی حوزه‌های گردشگری روستایی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی تهران
- ۲۰) قنبری یوسف (۱۳۸۷) گردشگری روستایی، رویکردی جدید در مدیریت روستایی کشور، پیک نور، سال هفتم، شماره سوم ص ۱۴۲
- ۲۱) منصوری، علی، (۱۳۸۱)، گردشگری و توسعه پایدار، رشد آموزش جغرافیا، سال هجدهم، شماره ۶۳
- ۲۲) نصیری زاده، ح. توتونچی، خ. (۱۳۸۲)، جهانگردی و اشتغال، مجموعه مقالات سمینار: بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه جهانگردی در جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه علامه طباطبائی.

23) Bhattacharya, Prodyut, and Kumari, Smriti (2004). Application of Criteria and Indicator for Sustainable Ecotourism: Scenario under Globalization. pp198

24) Elliott, James (1997) Tourism: Politics and public sector Management, Landon, Routledge.

25) www.agroparsco.com

26) www.khorasan.ir

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

سازمان محیط زیست کلان